

3. Кожевников В. О значении христианского подвижничества в прошлом и настоящем / В. Кожевников. – Христианское чтение. – 1909. – №11. – С.1395–1419. (Санкт–Петербургская Православная Духовная Академия). – Архив журнала «Христианское чтение». – Режим доступа: <http://www.xpa-spb.ru/libr/Kozhevnikov-VA/o-znachenii-podvizhnichestva-11.pdf>

4. Леонтьева Т. Г. Вера и прогресс: православное сельское духовенство России во второй половине XIX – начале XX века. – Т. Г. Леонтьева. – М.: Новый Хронограф, 2002. – 256 с.

5. Лосский В. Н. Боговидение / В. Н. Лосский. – Перевод с французского В. А. Решиковой. – М.: Издательство АСТ, 2003; Golden-ship, 2008. – С.311–452.

6. Мейендорф И., протопресв. История Церкви и восточно–христианская мистика / И. Мейендорф. – Сост. и общ. ред. И. В. Мамаладзе. – М.: Институт ДИДИК, 2000. – 576 с.; Серия «Древо» С.279–333.

7. Патерик Кисво–Печерський / Упорядкувала, адаптувала українською мовою, склала додатки і примітки Ірина Жиленко. Відп. редактор В. М. Колпакова. – 2-е вид. – К.: Вид–во КПЛ, 2001. – 348 с.

8. Поздеевский Феодор, архиеп. Смысл христианского подвига // Архиепископ Феодор (Поздеевский): Жизнеописание. Избранные труды. – Свято–Троїцкая Сергієва Лавра, 2000. – С.47–137.

9. Пономарев П. Догматические основы христианского аскетизма по творениям восточных писателей–аскетов IV века (с введением истории подвижничества вообще и христианского в частности до III века включительно) / П. Пономарев. – Казань: Типо–литогр. Имп. Ун–та, 1899. – 211 с.

10. Святитель Игнатий (Брянчанинов). Аскетическая проповедь / св. Игнатий (Брянчанинов). – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/Ignatij_Brjanchaninov/

11. Фирсова С. Русская церковь накануне перемен (1890–1918 гг.) / С. Фирсова. – М.: Культурный центр Духовная Библиотека, 2002. – 624 с.

12. Хоружий С. С. Диптих безмолвия. Аскетическое учение о человеке в богословском и философском освещении. (Написан в 1978.) / С. С. Хоружий. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1991. – 136 с.

13. Хоружий С. С. К феноменологии аскезы / С. С. Хоружий. – М.: Изд–во гуманитарной литературы, 1998. – 352 с.

14. Шиманский Г. И. Христианская добродетель целомудрия и чистоты / Г. И. Шиманский. – Даниловский благовестник, 1997. – 495 с.

15. Neander A. The life of Jesus Christ: in its historical connexion and historical development / August Neander. – by Charles Edward Blumenthal and John McClintock. – New York: Harper, 1991.

References

1. Zarin S. M. Asketizm po pravoslavno–hristianskomu ucheniju / S. M. Zarin. – Tom pervyj. Osnovopolozhitel'nyj. – Sankt–Peterburg, 1907. – Rezhim dostupa: http://sobor.by/asketizm_po_ppravoslavno_hristianskomu%20ucheniju_Zarin.htm

2. Ioann Zlatoust. Proizvedeniya / Ioann Zlatoust. – Rezhim dostupa: <https://predanie.ru/ioann-zlatoust-svyatitel-o-svyaschenstve-i-drugie-slova/chitat/>

3. Kozhevnikov V. O znachenii hristianskogo podvizhnichestva v proshlom i nastojashem / V. Kozhevnikov. – Hristianskoe chtenie. – 1909. – №11. – S.1395–1419. (Sankt–Peterburgskaja Pravoslavnaja Duhovnaja Akademija). – Arhiv zhurnala «Hristianskoe chtenie». – Rezhim dostupa: <http://www.xpa-spb.ru/libr/Kozhevnikov-VA/o-znachenii-podvizhnichestva-11.pdf>

4. Leont'eva T. G. Vera i progress: pravoslavnoe sel'skoe duhovenstvo Rossii vo vtoroj polovine XIX – nachale XX veka. – T. G. Leont'eva. – М.: Novyj Hronograf, 2002. – 256 s.

5. Losskij V. N. Bogovidenie / V. N. Losskij. – Perevod s francuzskogo V. A. Reshikovoj. – М.: Izdatel'stvo AST, 2003; Golden-ship, 2008. – S.311–452.

6. Mejendorf I., protopresv. Istorija Cerkvi i vostochno–hristianskaja mistika / I. Mejendorf. – Sost. i obshh. red. I. V. Mamladze. – М.: Institut DIDIK, 2000. – 576 s.; Seriya «Drevo» S.279–333.

7. Pateryk Kyjevo–Pechers'kyj / Uporjadkuвала, adaptuвала ukrai'ns'koju movoju, sklala dodatky i prymitky Iryna Zhylenko. Vidp. redaktor V. M. Kolpakova. – 2-е vyd. – К.: Vyd–vo KPL, 2001. – 348 s.

8. Pozdeevskij Feodor, arhiiep. Smysl hristianskogo podviga // Arhiiepiskop Feodor (Pozdeevskij): Zhizneopisanie. Izbrannye trudy. – Svjato–Troickaja Serгієва Lavra, 2000. – S.47–137.

9. Ponomarev P. Dogmaticheskie osnovy hristianskogo asketizma po tvorenijam vostochnyh pisatelej–asketov IV veka (s vvedeniem istorii podvizhnichestva voobshhe i hristianskogo v chastnosti do III veka vkljuchitel'no) / P. Ponomarev. – Kazan': Tipo–litogr. Imp. Un–ta, 1899. – 211 s.

10. Svyatitel' Ignatij (Brjanchaninov). Asketicheskaja propoved' / sv. Ignatij (Brjanchaninov). – Rezhim dostupa: http://azbyka.ru/otechnik/Ignatij_Brjanchaninov/

11. Firsova S. Russkaja cerkov' nakanune peremen (1890–1918 gg.) / S. Firsova. – М.: Kul'turnyj centr Duhovnaja Biblioteka, 2002. – 624 s.

12. Horuzhij S. S. Diptih bezmolvija. Asketicheskoe uchenie o cheloveke v bogoslovskom i filosofskom osveshhenii. (Napisan v 1978.) / S. S. Horuzhij. – М.: Centr psihologii i psihoterapii, 1991. – 136 s.

13. Horuzhij S. S. K fenomenologii askezy / S. S. Horuzhij. – М.: Izd–vo gumanitarnoj literatury, 1998. – 352 s.

14. Shimanskij G. I. Hristianskaja dobrodetel' celomudrija i chistoty / G. I. Shimanskij. – Danilovskij blagovestnik, 1997. – 495 s.

15. Neander A. The life of Jesus Christ: in its historical connexion and historical development / August Neander. – by Charles Edward Blumenthal and John McClintock. – New York: Harper, 1991.

Vergeles K. M., PhD, Associate Professor, Vinnitsa National Medical University Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Patristic tradition: austerity and moral formation of the person

This article analyzes the traditions of the church fathers, their importance for the modern understanding of just updating, becoming a man of moral beings. Particular attention is paid to the formation of man's relationship to God, the understanding of the ascetic life is not as «overcoming the flesh» (Joann Chrysostom (silver-tongued orator), but decent, especially the spiritual life of each person. Three approaches to interpreting the term «identity formation» that exists in modern science. It is about the need to change the personality and its internal characteristics, the development level of socialization; released content and enrichment of personality, where the formation is recognized as a result of the individual in the whole process of laying; identity formation is considered as a natural result of the impact on its environment.

Keywords: man, ascetic life, development, self-actualization, self-identification, essential powers of man, spirituality, religion, faith, traditions, culture, society.

* * *

УДК 17:574

Кульченко В. П.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ),
kultenko@ukr.net

Тимченко І.,
магістр факультету захисту рослин, екології та
біотехнологій, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ)

Тимошенко Є.,
магістр факультету захисту рослин, екології та
біотехнологій, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ)

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Досліджується проблема формування екологічної культури як імператив виживання сучасної людини. Нехтування вимог збалансованої взаємодії в усіх ланках ланцюга людина–суспільство–природа означатиме неминучу екологічну катастрофу для людства у глобальному масштабі. Процес формування екологічної культури розглядається на двох рівнях – індивідуального та суспільного буття з виокремленням особливостей кожного з рівнів. Зокрема, рівень індивідуального буття передбачає формування духовної культури (філософської, політичної, правової, естетичної, фізичної), вияву особистих зусиль та моральної відповідальності кожного. Рівень суспільного буття складають взаємозгоджені дії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в процесі формування екологічного мислення та екокультури громадян. Результатом цього процесу мають стати екологічні соціальні та виробничі відносини, екологічне мислення та екологічно спрямована діяльність, екологічні інститути і, найголовніше, екологічне виховання та освіта. Для оптимізації процесу необхідне залучення нових науково–технічних досягнень та розвинених технологій.

Ключові слова: екокультура, екологічне мислення, екологічна діяльність, екологічне виховання.

У філософії поняття культури визначається як спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, який є вираженням продуктів матеріальної і духовної праці в системі соціальних норм, в духовних цінностях, в сукупності відносин між людиною і природою і ставленні до самих себе. Ще одне визначення культури – прояв людської свідомої діяльності. Така свідомість являє собою ступінь свободи людини по відношенню до природної і соціальних потреб. Культура як соціальне явище в загальному вигляді може бути визначена як «спосіб життя» людини та суспільства в цілому. Можна сміливо стверджувати, що культура є найважливішим компонентом, а разом з тим і найважливішим показником рівня розвитку людської цивілізації.

Перед сучасним суспільством стоїть вибір: продовжувати жити звичним життям, нехтувати природою як середовищем власного (і не лише) існування, або ж докорінно переосмислити та змінити спосіб життя й берегти природне середовище. Слід зауважити, що в першому випадку на людство неминуче чекає екологічна катастрофа; в другому випадку людство повинно перебудувати світогляд, переосмислити матеріальні та духовні цінності і, насамперед, зуміти сформулювати нову екологічну культуру (далі екокультура).

Отже, екокультура має стати органічною і невід'ємною частиною мислення і діяльності людини, що співвідносяться з природним середовищем. З впевненістю можна сказати, що це твердження актуалізується в сучасності, коли невід'ємною умовою виживання людства постає шанобливе ставлення до природи та її самоцінності. Тому, найважливішим показником рівня культури суспільства слід вважати не тільки ступінь його духовного розвитку, а й те, наскільки моральним є населення, на якому рівні знаходиться запровадження екологічних принципів в діяльності людей, що зроблено для збереження та відтворення природних багатств.

В культурології екокультурою називається компонент культури суспільства, до складу якого входить оцінка засобів, за допомогою яких здійснюється безпосередній вплив людини на природне середовище, а також засоби духовно-практичного освоєння природи: відповідні знання, матеріальні та нематеріальні цінності, культурні традиції.

Сутність екокультури, на думку Б. Т. Ліхачова, слід розуміти як органічну єдність екологічно розвинутої свідомості, емоційно-психічних станів та науково обґрунтованої вольової діяльності. Поняття екокультури має тісний зв'язок з поняттям особистості в цілому, з різноманітними її якостями, проявами та особливостями. Так, осмислення і розуміння значення особистості в суспільстві розкриває філософська культура. За допомогою політичної культури регулюється екологічна рівновага між людською діяльністю та природним середовищем. Обмеження та встановлення законодавчих рамок у взаємодії людини з природою – це правова культура. Створення умов, що сприяють емоційному сприйняттю краси та гармонії – це естетична культура. Фізична культура пояснює та орієнтує особистість на ефективний розвиток власних природних сил. Всі перераховані компоненти в своїй взаємодії й становлять екокультуру [1]. Отже, поняття «екокультура» охоплює все те в собі, що сприяє збереженню і розвитку

системи «людина-природа». З поняттям «екокультура» тісно переплітається термін «екологія культури», який виокремився в соціальній культурі, та в рамках якого усвідомлюються шляхи, що сприяють збереженню і відновленню різноманітних елементів культурного середовища, які створювались людством протягом всієї його історії.

Отже, екокультура – це морально-духовна сфера життєдіяльності людини, що характеризує самобутність та своєрідність її взаємодії з природним середовищем і включає в себе систему наступних взаємозв'язаних компонентів: екологічну свідомість, екологічне ставлення та діяльність. Особливим елементом такої системи слід вважати екологічні інститути, діяльність яких спрямована на підтримання і розвиток екокультури як на рівні суспільної свідомості, так і свідомості кожної людини.

На сьогодні екологічна криза посилюється, тому і виживання людства наразі залежить від зусиль усього людства. Успішному усуненню цієї загрози може сприяти лише трансформація суспільного мислення та надання повсякденній людській діяльності екологічної спрямованості. Щоб досягти такого переходу, в першу чергу потрібно, щоб людство усвідомило закони збереження та відтворення природних ресурсів, і ці закони мають стати для людства правилами практичної діяльності. На сьогодні поки ще існує протиріччя між матеріальним виробництвом та екокультурою, проте людство робить важливі кроки задля подолання такого згубного протистояння [1].

Людство за весь час свого існування жило без розвинутого екологічного мислення, без усвідомленої екологічно орієнтованої діяльності. Станом на сьогодні екокультура перебуває на етапі становлення. Деякі вчені позначають прогресивний різновид екокультури як «гуманістичний («гнооферний») тип». Хоч цей новий тип екокультури тяжко проходить стадію становлення, проте поєднує в собі всі основні компоненти: екологічні, соціальні та виробничі відносини, екологічне мислення та екологічно спрямовану діяльність, екологічні інститути і, найголовніше, екологічне виховання та освіту. Також слід зазначити, що без справжньої демократизації суспільства, без всеохоплюючої гуманізації відносин між людьми, між країнами і народами становлення гуманістичного типу екокультури неможливе.

На сьогоднішній день, всі поняття, які мають прямий чи опосередкований зв'язок з екокультурою, не в повній мірі утвердились в області виробничих відносин, та більш того, не завжди мають однакові тлумачення. Проте не можна вважати, що в даному питанні людство стоїть на місці. Показово, що спрямована діяльність з екологічним ухилом не тільки зародилась, а вже активно запроваджується майже у всіх галузях виробництва, і в першу чергу в промисловості (такій як хімічна, нафтовидобувна, переробна, атомна та інші). Новою еко-тенденцією сьогодні є використання екологічно чистих джерел енергії, підвищення промислової зацікавленості до безвідходного виробництва. Варто зауважити, що великим досягненням є створення та сприяння функціонуванню спеціальних служб, що ведуть регулярні спостереження за якістю навколишнього середовища.

Серйозні зрушення торкнулись і соціально-політичної сфери. Державними органами влади все більше приділяється уваги питанню екології, посилюється

нормативно-правова база, що регулює екологічні відносини. Екологічні установи та організації зміцнюють свої функціональні позиції, частина з них наділена значними владними повноваженнями. Широко розповсюдилась діяльність екологічних рухів та партій, засоби масової інформації постійно висвітлюють проблемні ситуації між людиною, суспільством та природою. Незмінною характеристикою зростання екокультури служить наявність не тільки правових норм, але й становлення моральних критеріїв екологічного існування. Одну з найважливіших ролей тут займає відповідальність людини як здатність свідомо та самостійно приймати зобов'язання перед природою, суспільством, перед собою, та як результат – з боку суспільства – несення відповідальності за скоєні діяння; з власного боку – докори сумління тощо.

Наукова література в області екокультури, зазвичай, виділяє два її напрямки: матеріальна (сюди входить будь-яка форма взаємодії між суспільством і природою, а також результати такої взаємодії) і духовна (до цього напрямку належать: еко-знання, вміння, навички та ін.). Стосовно змісту еко-відносин, то тут слід виділити наступні елементи: соціально-екологічні відносини (відносини між людьми в середовищі проживання і побічні наслідки таких відносин на природне середовище); реально-практичні відносини (сюди входить людське відношення до природи, відносини, що виникають в процесі матеріально-виробничої діяльності, та які тісно пов'язані з привласненням природних ресурсів людиною).

Важливим аспектом, який входить до складу екокультури особистості, є проблема екологічного мислення людини. Розвиток нового екологічного мислення тісно пов'язаний з нашим усвідомленням безперспективності майбутнього людства через невіршеність екологічних проблем. Екологічне мислення вимагає відмовитись від егоїстичних споживчих установок, від досягнення короточасних цілей і матеріальних вигод. Сучасне екологічне мислення має бути «демократичним», ґрунтуватись на загальнолюдських цінностях, орієнтованих на історичну перспективу, а не на короточасний корисливий інтерес.

Ще одна важлива складова нового типу мислення – це звернення до глибокого, серйозного осмислення глобальної екологічної ситуації в світі, потреба залучення нових науково-технічних досягнень та розвинених технологій. Стосовно ситуації в країні, тут важко не помітити, наскільки ми і у власній свідомості, і у діях пасивні: політичні пристрасті та соціальна криза відтісняють на задній план екологічні проблеми. На сьогоднішній день ситуація набуває критичного характеру.

Висновки. Тому для розвитку та підтримки нової екокультури суспільству необхідні спеціальні соціальні інститути, в першу чергу – це наукові та управлінські установи й підприємства екологічного профілю. Крім того, інститути громадянського суспільства, діяльність яких набагато більш активна та варіативна. Особливе місце серед них посідають засоби масової інформації, від яких в значній мірі залежить формування масової суспільної екологічної свідомості, здійснення освітньої функції, що є найважливішим фактором формування екокультури в цілому. Крім того, розвиток екокультури залежить від кожної людини, від її індивідуального способу життя, мислення та відношення до природи.

Список використаних джерел

1. Ситаров В. А., Пустовойтов В. В. Социальная экология. – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/socialnaya-ecologia/57.htm>
2. Філософія науки: традиції та інновації: Науковий журнал. – Режим доступу: http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/naukovi_vydannya_universytetu/filosofski_nauky/15.pdf
3. Бюлер Д. Ідея та обов'язковість відповідальності за майбутнє / Д. Бюлер // Філософська думка. – 2007.
4. Экологическая культура // Глоссарий.ru, 2009. – Режим доступу: http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch
5. Ульянова Н. В. Экологическое сознание и экологическая культура, проблемы и перспективы. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskoe-soznanie-i-ekologicheskaya-kultura-problemy-i-perspektivy>

References

1. Sitarov V. A., Pustovojtov V. V. Social'naja jekologija. – Rezhym dostupu: <http://www.bibliotekar.ru/socialnaya-ecologia/57.htm>
2. Filosofija nauky: tradicii' ta inovacii': Naukovyj zhurnal. – Rezhym dostupu: http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/naukovi_vydannya_universytetu/filosofski_nauky/15.pdf
3. B'oler D. Ideja ta obov'jazkovist' vidpovidal'nosti za majbutnje / D. B'oler // Filososfs'ka dumka. – 2007. Jekologicheskaja kul'tura // Glossarij.ru, 2009. – Rezhym dostupu: http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch
5. Ul'janova N. V. Jekologicheskoe soznanie i jekologicheskaja kul'tura, problemy i perspektivy. – Rezhym dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskoe-soznanie-i-ekologicheskaya-kultura-problemy-i-perspektivy>

Kulenko V. P., PhD, Department of philosophy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), kulenko@ukr.net

Tymchenko I., master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Timoshenko Y., master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Philosophical reflection problems of formation of ecological culture

The article investigates the problem of formation of ecological culture as a survival imperative of modern man. Ignoring the requirements of balanced interaction at all levels of the chain man, society and nature will mean an imminent environmental disaster for mankind globally. The process of formation of ecological culture sees at two levels – individual and social life of the distinguishing features of each of the levels. In particular, the level of individual existence involves the formation of spiritual culture (philosophical, political, legal, aesthetic, physical) manifestation of personal effort and moral responsibility. The level of social life makes mutually actions of state authorities and civil society in the process of ecological thinking and ecological culture of citizens. The result of this process should be social and ecological relations of production, ecological thinking and environmentally focused activities, environmental institutions and, most importantly, environmental education. To optimize the process necessary to attract new scientific and technical achievements and advanced technologies.

Keywords: ecological culture, ecological thinking, ecological activities, environmental education.

* * *

УДК 1((37.015.2+303):316.77)

Бойченко М. І., доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, проректор з наукової роботи Київського інституту бізнесу і технологій (Україна, Київ), mukhai@ukr.net

СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ (ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Здійснений аналіз ціннісних та функціональних характеристик освітньої комунікації. У певному стосунку саме освітня комунікація є чи не найбільш досконалою і розвинутою з-поміж інших видів комунікації – а тому може розглядатися як цільова причина для них, тобто як та найрозвиненіша форма комунікації, у якій знаходять свій найкращий вияв ті потенції, які закладені